

การบูรณาการจริยธรรมและธรรมาภิบาลในงานวิจัยยุคปัญญาประดิษฐ์

Integrating Ethics and Governance in Research in the Era of Artificial Intelligence

วุฒิ วัชรอดมประเสริฐ¹ และอินทรา มีอินทร์เกิด²

Vutti Watcharodomprasert¹ and Indhira Me-intarakerd²

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธนบุรี¹⁻²

Faculty of Business Administration, Thonburi University¹⁻²

vutti@trums.thonburi-u.ac.th¹, indhirame61@gmail.com²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดในการบูรณาการจริยธรรมและธรรมาภิบาลเข้าสู่กระบวนการวิจัยในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) ภายใต้บริบทความเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์แบบสร้างสรรค์ (Generative AI) ที่ส่งผลกระทบต่อมาตรฐานความซื่อสัตย์สุจริตทางวิชาการ การวิเคราะห์พบว่าความท้าทายสำคัญในยุคปัจจุบันไม่ใช่เพียงการคัดลอกผลงานในรูปแบบดั้งเดิม แต่รวมถึงมิติใหม่ของการประพฤติผิดทางการวิจัย (Research Misconduct) ทั้งการปั่นแต่งข้อมูล การบิดเบือนข้อมูลด้วยอัลกอริทึม และการคัดลอกผลงานแบบสังเคราะห์ที่ยากต่อการตรวจสอบ บทความนี้จึงนำเสนอกรอบธรรมาภิบาลตลอดวงจรการวิจัย (Research Life Cycle Governance) ที่เน้นการบริหารจัดการใน 3 ระยะหลัก ได้แก่ ระยะสืบค้นวรรณกรรม ระยะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และระยะการเผยแพร่ผลงาน โดยยึดหลักการความโปร่งใสผ่านการเปิดเผยข้อมูล (Disclosure) และการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ข้อสรุปสำคัญเน้นย้ำถึงบทบาทของมนุษย์ในฐานะศูนย์กลางของจริยธรรม (Human-in-the-loop) และการระดมความคิดของนักวิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาที่ไม่อาจถ่ายโอนไปยังเทคโนโลยีได้ ตลอดจนเสนอแนะให้สถาบันการศึกษาเร่งสร้างระบบนิเวศการวิจัยที่เท่าทันต่อเทคโนโลยีเพื่อรักษามาตรฐานทางวิชาการในระดับสากล

คำสำคัญ: จริยธรรมการวิจัย, ธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์, ความซื่อสัตย์สุจริตทางวิชาการ, ปัญญาประดิษฐ์แบบสร้างสรรค์, การระดมความคิด

Abstract

This academic article aims to propose a framework for integrating ethics and governance into the research process in the era of artificial intelligence (AI). Amidst the rapid evolution of generative AI technology, research integrity standards face unprecedented challenges. The analysis reveals that contemporary ethical issues extend beyond traditional plagiarism to encompass new forms of research misconduct, including AI-driven data fabrication, algorithmic falsification, and synthetic plagiarism. This article proposes a Research Life Cycle Governance framework focusing on three critical phases: literature review, data analysis, and publication. The framework emphasizes transparency through

mandatory disclosure and adherence to data privacy regulations (PDPA). The conclusion highlights the indispensable "human-in-the-loop" principle, asserting that ultimate accountability remains with researchers and advisors and cannot be transferred to technology. Finally, the article provides policy recommendations for academic institutions to cultivate an AI-literate research ecosystem to uphold international academic standards.

Keywords: Research Ethics, AI Governance, Research Integrity, Generative AI, Accountability

บทนำ

ในทศวรรษปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลอย่างถอนรากถอนโคน โดยมีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่เข้ามาเปลี่ยนภูมิทัศน์ในทุกภาคส่วน รวมถึงวงการสร้างสรรค์ ผลงานวิชาการและการทำวิจัย ความก้าวหน้าของปัญญาประดิษฐ์แบบสร้างสรรค์ (Generative AI) ไม่ว่าจะเป็นแบบจำลองภาษาขนาดใหญ่ (Large Language Models: LLMs) หรือเครื่องมือช่วยวิเคราะห์ข้อมูลอัตโนมัติ ได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถทะลุขีดจำกัดเดิมในด้านความเร็วและประสิทธิภาพ ทั้งในขั้นตอนการสืบค้นข้อมูล การสังเคราะห์วรรณกรรม ไปจนถึงการจัดทำร่างบทความ (UNESCO, 2023) อย่างไรก็ตาม ภายใต้โอกาสอันมหาศาลของเทคโนโลยีนี้ กลับปรากฏความท้าทายใหม่ที่สั่นคลอนรากฐานความน่าเชื่อถือทางวิชาการ นั่นคือการตั้งคำถามถึงความซื่อสัตย์สุจริตทางการวิจัย (Research Integrity) และเส้นแบ่งที่พร่าเลือนระหว่างการใช้เทคโนโลยีเป็นผู้ช่วยกับการประพฤติผิดทางการวิจัย (Research Misconduct)

ความกังวลในระดับสากลและระดับประเทศสะท้อนให้เห็นได้จากการที่หน่วยงานกำกับดูแลนโยบายการวิจัยต่างเร่งวางกฎระเบียบเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้แสดงจุดยืนที่ชัดเจนผ่านการประกาศแนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการทำวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิชาการ (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), 2569) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างดุลยภาพระหว่างการใช้นวัตกรรมกับการรักษามาตรฐานจริยธรรม นอกจากนี้ ความตื่นตัวของภาคส่วนการศึกษาเห็นได้ชัดจากการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านจริยธรรมการวิจัย (Research Integrity) ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อต้นปี พ.ศ. 2569 ที่ผ่านมา ซึ่งมีการระดมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเน้นย้ำว่า แม้ AI จะมีความฉลาดปราดเปรื่องเพียงใด แต่การรับผิดชอบ (Accountability) ต่อผลผลิตทางวิชาการยังคงเป็นพันธกิจสูงสุดของตัวนักวิจัยในฐานะมนุษย์ผู้มีมโนธรรม (ยงยุทธ ยุทธวงศ์, 2569)

ประเด็นวิกฤตที่ทำให้นักวิชาการและสถาบันการศึกษาต้องหันมาทบทวนบทบาทของตนเอง คือแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของการประพฤติผิดในรูปแบบใหม่ที่มี AI เป็นตัวแปรสำคัญ ทั้งในแง่การปั้นแต่งข้อมูล (Fabrication) หรือการบิดเบือนข้อมูลเชิงสถิติ (Falsification) ที่แนบเนียนขึ้น จนยากต่อการตรวจสอบด้วยวิธีการดั้งเดิม (ทรงพันธ์ เจริญประสงค์, 2569) สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเชื่อมั่นของสาธารณชนที่มีต่อกระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความวิชาการฉบับนี้จึงได้รับการเรียบเรียงขึ้นเพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการจริยธรรมและธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ เข้าสู่กระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งหวังให้เป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) สำหรับนักวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา และสถาบันการศึกษา

เมื่อพิจารณาในมิติเชิงโครงสร้าง การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์เข้ากับงานวิจัยไม่ได้เป็นเพียงประเด็นทางเทคนิค แต่เป็นความท้าทายในเชิงระบบที่สถาบันอุดมศึกษาต้องเผชิญ ภายใต้พระราชบัญญัติการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ การวิจัย และนวัตกรรม พ.ศ. 2562 (2562) ได้ระบุถึงความสำคัญของการกำหนดมาตรฐานการวิจัยและจริยธรรมการวิจัยเพื่อให้

สอดคล้องกับมาตรฐานสากล (พนารัตน์ พนัสจุฑาบุลย์, 2569) อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของระเบียบปฏิบัติในระดับหน่วยงานยังคงตามหลังพลวัตของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ส่งผลให้เกิด "พื้นที่สีเทา" ในการตีความจริยธรรมวิจัย เช่น การละเมิดสิทธิความเป็นเจ้าของผลงาน หรือการละเมิดลิขสิทธิ์เมื่อเกิดความผิดพลาดในการประมวลผลข้อมูลของอัลกอริทึม ซึ่งประเด็นเหล่านี้หากขาดแนวทางกำกับดูแลที่ชัดเจน ย่อมส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และมาตรฐานขององค์กรในฐานะผู้ผลิตองค์ความรู้ (ยงยุทธ ยุทธวงศ์, 2569)

ในแง่ของธรรมาภิบาลระดับสถาบัน บทบาทของหน่วยงานกำกับดูแลด้านจริยธรรมการวิจัย (Office of Research Integrity: ORI) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบและสร้างความตระหนักรู้ (สุภาภรณ์ ชีวะธนรักษ์, 2569) เนื่องจากการประทุพผิตทางการวิจัยในยุค AI ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการคัดลอกผลงาน (Plagiarism) เท่านั้น แต่ยังขยายขอบเขตไปถึงมิติของความเป็นส่วนตัวและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) (พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562, 2562) เมื่อนักวิจัยนำชุดข้อมูลดิบเข้าสู่ระบบ AI ภายนอกโดยขาดการป้องกันความลับอย่างเหมาะสม (ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์, 2569) การสร้างระบบนิเวศวิจัย (Research Ecosystem) ที่เข้มแข็งจึงไม่ได้หมายถึงการออกกฎข้อบังคับเพื่อจำกัดการใช้เทคโนโลยี แต่หมายถึงการพัฒนากรอบนโยบายที่สนับสนุนให้นักวิจัยใช้ AI อย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ (Transparency and Traceability) ตามหลักการของธรรมาภิบาลสากล ยิ่งไปกว่านั้น ในฐานะที่ปรึกษาและผู้ประเมินผลงานทางวิชาการ ความท้าทายที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนาระบบการตรวจสอบที่สามารถแยกแยะระหว่างความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์กับเนื้อหาที่ถูกสังเคราะห์ขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ (ชัชวาล วงศ์ชูสุข, 2569) การระบุแนวทางการเปิดเผยข้อมูล (Disclosure Guidelines) ว่ามีการใช้ AI ในขั้นตอนใดของการวิจัย และใช้ในระดับใด จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างบรรทัดฐานใหม่ในวงการวิชาการไทย บทความนี้จะมุ่งหวังที่จะวิเคราะห์ความท้าทายเหล่านี้ผ่านมุมมองเชิงบริหารจัดการและจริยธรรม เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะที่จับต้องได้ในการวางนโยบายธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ของสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพงานวิจัยไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติอย่างสง่างามและมีความซื่อสัตย์ทางวิชาการเป็นที่ตั้ง

ภูมิทัศน์และมิติความท้าทายทางจริยธรรม

การประทุพผิตทางการวิจัย (Research Misconduct) เป็นปัญหาที่บั่นทอนความเชื่อถือของวงการวิชาการมาอย่างยาวนาน โดยมีกรอบพื้นฐานการกระทำผิดที่ทั่วโลกรับทราบคือ FFP ซึ่งประกอบด้วย การปั้นแต่งข้อมูล (Fabrication) การบิดเบือนข้อมูล (Falsification) และการโจรกรรมวรรณกรรมหรือการคัดลอกผลงาน (Plagiarism) (ทรงพันธ์ เจริมประยงค์, 2569) อย่างไรก็ตาม เมื่อปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีบทบาทในกระบวนการวิจัย นิยามและรูปแบบของความผิดปกตินี้ได้ทวีความซับซ้อนขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

การปั้นแต่งและบิดเบือนข้อมูลด้วยปัญญาประดิษฐ์ (Fabrication and Falsification)

ในอดีต การปั้นแต่งข้อมูล (Fabrication) หมายถึงการสร้างข้อมูลหรือผลการทดลองขึ้นมาลอย ๆ โดยไม่มีการปฏิบัติจริง แต่ในยุคปัจจุบัน AI สามารถสร้าง "ข้อมูลจำลอง" (Synthetic Data) ที่มีความแนบเนียนสูงจนยากจะแยกแยะออกจากข้อมูลจริงที่ได้จากการสำรวจหรือการทดลอง (ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์, 2569) ความเสี่ยงนี้ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อปัญญาประดิษฐ์เกิดภาวะ "หลอน" (Hallucination) โดยการสร้างอ้างอิงปลอมหรือตัวเลขสถิติที่ดูสมเหตุสมผลแต่ไม่มีอยู่จริง หากนักวิจัยขาดความระมัดระวังและนำข้อมูลเหล่านั้นมาใส่ในงานวิจัย จะถือเป็นการบิดเบือนข้อมูล (Falsification) โดยปริยาย ซึ่งส่งผลต่อความเที่ยงตรง (Validity) ของงานวิจัยในระดับวิกฤต

นิยามใหม่ของ Plagiarism ในยุค AI ความท้าทายของการเป็นเจ้าของผลงาน

ประเด็นการคัดลอกผลงาน (Plagiarism) ในยุคปัญญาประดิษฐ์ก้าวข้ามขอบเขตของการ "คัดลอกข้อความ" (Textual Copying) ไปสู่การคัดลอกในเชิงความคิดและการสังเคราะห์วรรณกรรมแบบอัตโนมัติ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ความท้าทายได้ใน 3 มิติหลัก ดังนี้

1. ความพร่าเลือนของ "ความเป็นต้นฉบับ" (Originality) ปัญญาประดิษฐ์แบบสร้างสรรค์ทำงานโดยการนำเข้าสู่ชุดข้อมูลจำนวนมากมหาศาลเพื่อประมวลผลและส่งออกเนื้อหาใหม่ตามคำสั่ง (Prompt) แม้ข้อความที่ AI ผลิตออกมาจะไม่ตรงกับเอกสารฉบับใดฉบับหนึ่งในฐานข้อมูล (Zero Plagiarism) แต่ในทางจริยธรรม ผลงานนั้นขาดกระบวนการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยสติปัญญาของนักวิจัยเอง การส่งผลงานที่สร้างโดย AI ทั้งหมดโดยอ้างว่าเป็นงานของตนเอง จึงถือเป็นการทุจริตทางวิชาการในรูปแบบหนึ่ง (UNESCO, 2023)

2. ปัญหาการอ้างอิงแหล่งที่มา ปัญหาสำคัญของการใช้ AI ช่วยเขียนคือการที่อัลกอริทึมมักจะไม่สามารถระบุที่มาของข้อมูลต้นทางที่นำมาสังเคราะห์ ทำให้นักวิจัยเข้าข่ายการละเมิดจริยธรรมเนื่องจากไม่สามารถอ้างอิงถึงเจ้าของความคิดที่แท้จริงได้ (ชัชวาล วงศ์ชูสุข, 2569) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Committee on Publication Ethics (2023) ที่ย้ำชัดว่าปัญญาประดิษฐ์ไม่สามารถเป็น "ผู้แต่งร่วม" (Co-author) ได้ เพราะ AI ไม่มีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ทางกฎหมายและจริยธรรมของเนื้อหา นั้น ๆ

3. การคัดลอกผลงานแบบ Mosaic Plagiarism ซึ่ง AI มีความสามารถในการนำความคิดจากหลายแหล่งมาปะติดปะต่อและเรียบเรียงใหม่จนดูเป็นเนื้อหาที่ลื่นไหล การกระทำเช่นนี้หากนักวิจัยไม่ได้ทำการวิพากษ์หรือต่อยอดด้วยมุมมองของตนเอง จะถือเป็นการ "ยืมความคิด" อย่างเป็นระบบที่ขัดต่อหลักธรรมาภิบาลการวิจัย (ทรงพันธ์ เจริมประยงค์, 2569)

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบความผิดปกติทางการวิจัยระหว่างยุคดั้งเดิมและยุคปัญญาประดิษฐ์

ประเภทการประพฤติผิด	รูปแบบดั้งเดิม (Traditional Era)	รูปแบบในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI Era)
1. การปั้นแต่งข้อมูล (Fabrication)	การสร้างตัวเลขหรือผลการทดลองขึ้นเองโดยไม่มี การเก็บข้อมูลจริง หรือการปลอมแปลงบันทึกภาคสนาม	การใช้ Generative AI สร้าง "ข้อมูลจำลอง" (Synthetic Data) หรือกรณีศึกษาปลอมที่ดูแนบเนียนและมีความสอดคล้องทางสถิติสูง
2. การบิดเบือนข้อมูล (Falsification)	การเลือกรายงานเฉพาะข้อมูลที่สนับสนุนสมมติฐาน หรือการปรับแต่งรูปภาพ ผลการทดลองด้วยโปรแกรมตกแต่งภาพพื้นฐาน	ภาวะ "AI Hallucination" ที่สร้างอ้างอิงหรือข้อเท็จจริงปลอม (Fake Citations) รวมถึงการใช้ AI ขั้นสูงปรับแต่งภาพหรือจำลองโมเดลให้สมบุรณ์เกินความเป็นจริง
3. การคัดลอกผลงาน (Plagiarism)	การคัดลอกข้อความ (Copy-Paste) จากงานของผู้อื่นโดยไม่อ้างอิง หรือการนำงานเดิมของตนเองมาส่งซ้ำ (Self-plagiarism)	การส่งเนื้อหาที่สร้างโดย AI (AI-generated content) โดยไม่อ้างอิงเครื่องมือ หรือการใช้ AI เรียบเรียงใหม่แบบ Mosaic Plagiarism ที่ทำให้ตรวจสอบที่มาได้ยาก
4. สิทธิความเป็นเจ้าของ (Authorship)	ข้อพิพาทเรื่องการใส่ชื่อผู้ที่มีส่วนร่วมไม่เพียงพอ หรือการใส่ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อความน่าเชื่อถือ (Gift Authorship)	ความพยายามระบุให้ AI เป็นผู้แต่งร่วม (Co-author) และการขาดความรับผิดชอบ (Accountability) ของมนุษย์ต่อเนื้อหาที่ AI ช่วยสร้างสรรค์

ที่มา: ชัชวาล วงศ์ชูสุข (2569); ทรงพันธ์ เจริมประยงค์ (2569)

กรอบธรรมาภิบาลการวิจัย จากนโยบายสู่การปฏิบัติ

เมื่อการประพจน์ทิศทางวิจัยในยุคปัญญาประดิษฐ์ทวีความซับซ้อนขึ้น การมีเพียงกฎระเบียบหรือข้อกำหนดแบบดั้งเดิมจึงไม่เพียงพอต่อการรักษามาตรฐานวิชาการ สถาบันการศึกษาและนักวิจัยจำเป็นต้องมี "กรอบธรรมาภิบาล" (Governance Framework) ที่มีความยืดหยุ่นและครอบคลุมตลอดวงจรการวิจัย (Research Life Cycle) เพื่อให้มั่นใจว่าการนำ AI มาใช้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ทางวิชาการ

กรอบแนวคิดการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในวงจรการวิจัย

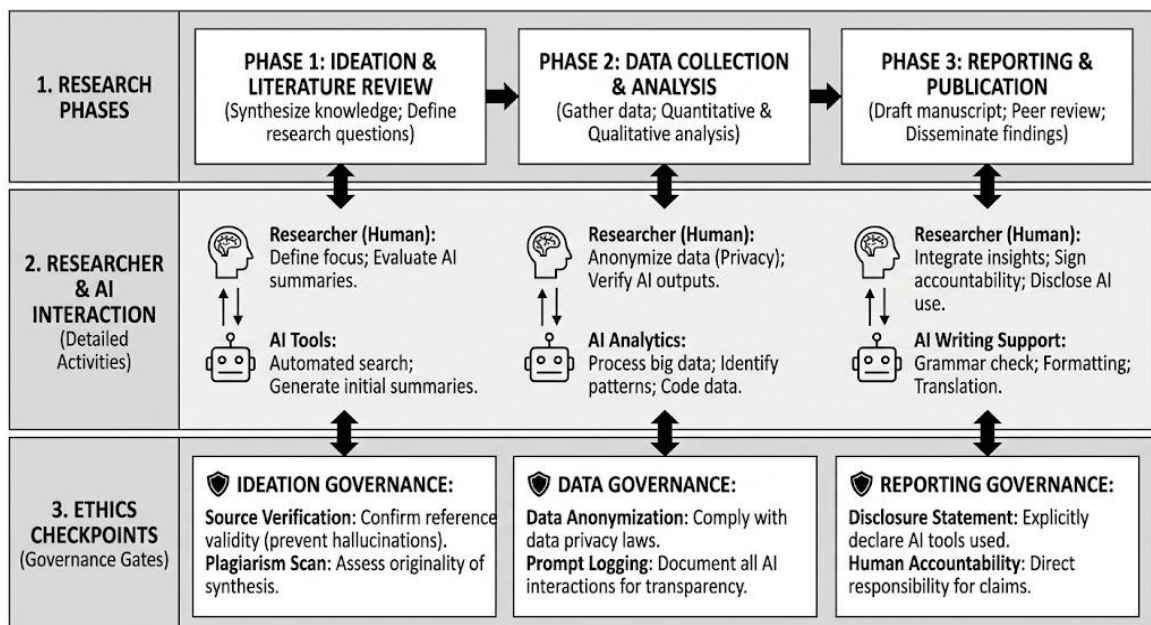
การวางแผนธรรมาภิบาลควรเริ่มต้นจากการกำหนดขอบเขตและระดับการใช้งาน AI ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัยอย่างชัดเจน (วช., 2569) โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 ระยะหลัก ดังนี้

1. ระยะเตรียมการและสืบค้น (Ideation and Literature Review Phase) ในระยะเริ่มต้นของการวิจัย ปัญญาประดิษฐ์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยสังเคราะห์วรรณกรรมและจัดระบบความคิด นักวิจัยสามารถใช้เครื่องมือประเภทแบบจำลองภาษาขนาดใหญ่ (Large Language Models: LLMs) เป็นเสมือนผู้ช่วยวิจัยในการสกัดประเด็นหลัก ค้นหาช่องว่างการวิจัย (Research Gap) และสรุปเนื้อหาจากเอกสารจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ธรรมาภิบาลในระยะนี้กำหนดให้นักวิจัยต้องสวมบทบาทเป็น "ผู้กำกับดูแลเนื้อหา" (Content Curator) อย่างเคร่งครัด เนื่องจากโมเดลภาษาเหล่านี้ทำงานบนฐานการคำนวณความน่าจะเป็นของคำศัพท์ (Probabilistic Prediction) จึงมีความเสี่ยงที่จะเกิด "ภาวะข้อมูลหลอน" (AI Hallucination) ซึ่งเป็นการสร้างทฤษฎี ข้อเท็จจริง หรือแม้กระทั่งรายการบรรณานุกรมที่ไม่มีอยู่จริงขึ้นมาอย่างแนบเนียน ดังนั้น มาตรฐานการปฏิบัติที่สำคัญคือ นักวิจัยต้องกระทำการ "สอบทานแหล่งที่มา" (Source Verification) โดยนำรายชื่อเอกสารที่ AI อ้างอิงไปตรวจสอบไขว้ (Cross-check) กับฐานข้อมูลวิชาการมาตรฐาน (เช่น TCI, Scopus หรือ Web of Science) ทุกรายการ นอกจากนี้ นักวิจัยต้องไม่นำเนื้อหาที่ AI สรุปให้มาคัดลอกลงในงานวิจัยโดยตรงโดยปราศจากการวิพากษ์ (Critical Appraisal) หรือการเรียบเรียงใหม่ด้วยสำนวนและมุมมองของตนเอง เนื่องจากการทบทวนวรรณกรรมที่แท้จริงคือกระบวนการทางปัญญาที่ต้องอาศัยการประเมินคุณค่าและสังเคราะห์องค์ความรู้ ซึ่งเป็นทักษะขั้นสูงของมนุษย์ การละเลยกระบวนการนี้ย่อมเข้าข่ายการละเมิดจริยธรรมขั้นพื้นฐานของการเป็นเจ้าของผลงาน (ชัชวาล วงศ์ชูสุข, 2569) การใช้งาน AI ในระยะนี้จึงควรจำกัดอยู่เพียงการเป็น "กระดานทางความคิด" (Springboard of Ideas) ไม่ใช่การมอบหมายให้เป็นผู้รับเหมาช่วงผลิตเนื้อหาทางวิชาการ

2. ระยะดำเนินการและวิเคราะห์ข้อมูล (Data Collection and Analysis Phase) นับเป็นระยะหัวใจสำคัญที่กระบวนการวิจัยต้องการ "ความโปร่งใสสูงสุด" (Maximum Transparency) เนื่องจากการประมวลผลในขั้นตอนนี้จะส่งผลโดยตรงต่อข้อค้นพบทางวิชาการ ในกรณีที่นักวิจัยประยุกต์ใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยสกัดแนวคิดหรือกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การวิเคราะห์แก่นเรื่อง (Thematic Analysis) จากบทสัมภาษณ์ หรือการใช้ AI ช่วยเขียนชุดคำสั่ง (Code Generation) อย่างโปรแกรม R หรือ Python สำหรับการวิเคราะห์สถิติขั้นสูงในงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) นักวิจัยมีพันธกิจต้องจัดทำ "บันทึกการทำงานของอัลกอริทึม" (Algorithmic Audit Trail) ซึ่งครอบคลุมถึงการระบุรายละเอียดของคำสั่ง (Prompts) ข้อกำหนดพารามิเตอร์ และเวอร์ชัน (Version) ของซอฟต์แวร์ AI ที่ใช้อย่างถี่ถ้วน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการทำซ้ำได้ (Reproducibility) และความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้น ประเด็นที่ถือเป็นข้อควรระวังขั้นวิกฤตในระยะนี้คือ ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล (Data Security) ซึ่งเป็นภาคบังคับตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล หรือ PDPA (พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562, 2562) นักวิจัยในสาขาบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ที่มักต้องจัดการกับข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภคหรือข้อมูลองค์กร มีข้อห้ามอย่างเด็ดขาดในการนำ "ข้อมูลดิบที่มีอัตลักษณ์บุคคล" (Personal Identifiable Information: PII) ป้อนเข้าสู่ระบบประมวลผลของ AI

สาธารณะ เนื่องจากระบบอาจบันทึกข้อมูลดังกล่าวไปใช้เป็นชุดฝึกสอน (Training Data) ซึ่งจะนำไปสู่การละเมิดความลับ และการรั่วไหลของข้อมูลในวงกว้าง ดังนั้น นักวิจัยจึงต้องทำกระบวนการนิรนามข้อมูล (Data Anonymization) ให้เสร็จสิ้นก่อนเสมอ และแม้จะใช้ AI ช่วยวิเคราะห์ผลลัพธ์แล้ว การตีความบริบทความซับซ้อนทางสังคมและความหมายเชิงลึก ยังคงต้องผ่านการตรวจสอบความสมเหตุสมผล (Validation) โดยวิจารณ์ญาณของตัวนักวิจัยเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์, 2569)

3. ระยะการนำเสนอและเผยแพร่ผลงาน (Reporting and Publication Phase) ระยะสุดท้ายของวงจรการวิจัย เป็นขั้นตอนที่ผลผลิตทางปัญญาจะถูกถ่ายทอดสู่แพลตฟอร์มสาธารณะ ธรรมชาติในระยนี้จึงพุ่งเป้าไปที่หลักการ "การเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส" (Transparent Disclosure) เป็นหัวใจสำคัญ นักวิจัยมีพันธกิจทางจริยธรรมขั้นสูงสุดในการ แดงและแจ้งให้บรรณาธิการวารสาร ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Peer Reviewers) รวมถึงผู้อ่านทราบอย่างประจักษ์ ชัดถึงขอบเขตและบทบาทของเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ที่ถูกนำมาใช้ในผลงาน ไม่ว่าจะเป็นการใช้เพื่อขัดเกลาไวยากรณ์ (Language Polishing) การแปลภาษา หรือการจัดรูปแบบโครงสร้างเอกสาร การระบุรายละเอียดเหล่านี้ควรปรากฏอย่างเป็นทางการในส่วนของการเปิดเผยวิธีวิจัย กิตติกรรมประกาศ หรือในรูปแบบของ "คำแถลงการใช้ปัญญาประดิษฐ์" (AI Usage Statement) ที่ชัดเจน ข้อกำหนดนี้สอดคล้องอย่างหนักแน่นกับแนวทางปฏิบัติสากลของคณะกรรมการจริยธรรมการตีพิมพ์ หรือ Committee on Publication Ethics (2023) ที่บัญญัติบรรทัดฐานไว้ว่า ปัญญาประดิษฐ์ไม่ว่ากล่าวอ้างเพียงใด ก็ไม่อยู่ในสถานะที่จะยอมรับสิทธิความเป็นเจ้าของผลงาน (Authorship) หรือถูกระบุชื่อเป็นผู้แต่งร่วม (Co-author) ได้ เหตุผลประการสำคัญคือ AI ขาดคุณสมบัติทางนิตินัยและมนานิกที่จะแสดงความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อข้อผิดพลาดทางวิชาการ ไม่สามารถตอบโต้ข้อซักถามเชิงวิพากษ์ในการประเมิน และไม่อาจรับโทษจากการประทุพติผลทางการวิจัยได้ ดังนั้น ภาระผูกพันทั้งหมดจึงตกอยู่กับตัวนักวิจัยที่เป็นมนุษย์ ซึ่งต้องทำหน้าที่เป็น "ผู้ลงนามรับรองความถูกต้อง" (Ultimate Guarantor) ผู้วิจัยต้องยืนยันตัวตนว่าทุกข้อความและข้อกล่าวอ้างที่ปรากฏในต้นฉบับ ได้ผ่านการตรวจสอบอย่างรัดกุมและปราศจากอคติ การรักษาระบบจริยธรรมในระยนี้ จึงเป็นเกราะป้องกันข้อครหาด้านความซื่อสัตย์ และเป็นบทพิสูจน์ถึงความสำงามทางวิชาชีพของนักวิจัยอย่างแท้จริง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดธรรมาภิบาลการวิจัย

ที่มา: ชวัล วรงค์ชู (2569); ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์ (2569); สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (2569)

ระดับความรับผิดชอบและความฉลาดทางดิจิทัลของนักวิจัย (AI Literacy and Accountability)

หัวใจสำคัญของธรรมาภิบาลไม่ใช่ตัวเทคโนโลยี แต่คือ "มนุษย์" ผู้ใช้งาน ความรับผิดชอบทางการวิจัย (Research Accountability) ในยุค AI กำหนดให้นักวิจัยต้องมีทักษะความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Literacy) ในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะความสามารถในการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อผลลัพธ์ที่ได้รับจากปัญญาประดิษฐ์ ยงยุทธ ยุทธวงศ์ (2569) ได้เสนอแนะว่า สถาบันต้องส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรม "ความรับผิดชอบโดยเจตนา" (Accountability by Design) ซึ่งหมายความว่า นักวิจัยต้องตระหนักถึงผลกระทบทางจริยธรรมตั้งแต่ออกแบบและเริ่มใช้เครื่องมือ AI นอกจากนี้ ในบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา การสร้างระบบธรรมาภิบาลต้องครอบคลุมถึงการจัดหาทรัพยากรและการอบรมที่เท่าทันต่อเทคโนโลยี (สุภาภรณ์ ชีวะธนรักษ์, 2569) สถาบันการศึกษาควรจัดทำแนวปฏิบัติ (Guidelines) ที่เฉพาะเจาะจงสำหรับสาขาบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ เนื่องจากลักษณะของข้อมูลและวิธีการวิจัยมีความแตกต่างจากสายวิทยาศาสตร์สุขภาพ โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมการทำงานกับจริยธรรมทางวิชาการ

การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส (Disclosure and Transparency)

แนวปฏิบัติล่าสุดจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (2569) และองค์การระหว่างประเทศอย่าง UNESCO (2023) ให้ความสำคัญกับการระบุข้อมูลการใช้งาน AI ในส่วนที่เหมาะสมของบทความวิชาการ เช่น ในส่วนระเบียบวิธีวิจัย ควรระบุชื่อซอฟต์แวร์ เวอร์ชัน และขอบเขตที่ AI เข้ามามีส่วนช่วยในการวิเคราะห์, ในส่วนกิตติกรรมประกาศ (Acknowledgment) ควรกล่าวขอบคุณและแจ้งการใช้งานเครื่องมือ AI ในการช่วยแปลภาษาหรือการจัดรูปแบบเอกสาร และในส่วนรายการอ้างอิง ต้องไม่ระบุ AI เป็นผู้แต่ง แต่ต้องอ้างอิงตามมาตรฐานการเขียนที่วารสารกำหนด (ชัชวาล วงศ์ชูสุข, 2569) ซึ่งความโปร่งใสนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยป้องกันการถูกกล่าวหาเรื่องการทุจริตทางวิชาการ แต่ยังช่วยสร้างบรรทัดฐานใหม่ของการทำงานวิจัยร่วมกับเทคโนโลยีอย่างมีอารยะ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ (European Commission, 2024)

บทบาทของสถาบันและอาจารย์ที่ปรึกษา

การบูรณาการจริยธรรมและธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ ไม่สามารถสัมฤทธิ์ผลได้เพียงการวางกรอบแนวคิดในระดับบุคคล แต่จำเป็นต้องอาศัยกลไกเชิงสถาบัน (Institutional Mechanisms) และการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อสร้าง "วัฒนธรรมความซื่อสัตย์สุจริต" (Culture of Integrity) ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการเชิงนโยบายและบทบาทของหน่วยงานกำกับดูแล (ORI)

สถาบันการศึกษาในยุคปัจจุบันต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมกฎ (Regulator) มาเป็นผู้สนับสนุนระบบนิเวศการวิจัย (Ecosystem Supporter) โดยอาศัยบทบาทของหน่วยงานจริยธรรมการวิจัย (Office of Research Integrity: ORI) เป็นกลไกหลัก (สุภาภรณ์ ชีวะธนรักษ์, 2569) ซึ่งหน้าที่ของสถาบันตามแนวทางธรรมาภิบาลมี 3 มิติสำคัญ คือ

1. การกำหนดทิศทาง (Policy Setting) สถาบันควรจัดทำแนวปฏิบัติการใช้ AI ที่เฉพาะเจาะจงตามบริบทของคณะหรือสาขาวิชา (เช่น คณะบริหารธุรกิจ) เนื่องจากรูปแบบการวิจัยมีความแตกต่างจากสายวิทยาศาสตร์นวัตกรรม
2. การสร้างความตระหนักรู้ (Awareness and Training) แทนที่จะมุ่งเน้นการใช้ซอฟต์แวร์ตรวจจับ AI (AI Detection Tools) ซึ่งมีการพัฒนาตามหลังเทคโนโลยีอยู่เสมอ สถาบันควรเน้นการจอบรมให้ความรู้เรื่อง "AI Literacy" เพื่อให้ นักวิจัยเข้าใจถึงขอบเขตที่ทำได้และไม่ได้ตามเกณฑ์ของ วช.

3. การจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น การจัดหาเครื่องมือ AI ระดับองค์กร (Enterprise AI) ที่มีความปลอดภัยสูง เพื่อป้องกันปัญหาการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลตามกฎหมาย PDPA (ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์, 2569)

ภาระรับผิดชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อการใช้ AI ของนักศึกษา

ในบริบทของการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาเปรียบเสมือน "หน้าด่านสำคัญ" ในการกลั่นกรองคุณภาพและจริยธรรม ประเด็นที่ท้าทายที่สุดคือความรับผิดชอบต่อผลงานที่นักศึกษาใช้ AI ช่วยสร้างสรรค์ ชั่วคราว วงศ์ชูสุข (2569) ได้ย้ำชัดว่า "ความรับผิดชอบสูงสุดยังคงเป็นของมนุษย์" นั่นหมายความว่าอาจารย์ที่ปรึกษาไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบได้หากงานวิจัยภายใต้การดูแลมีการประพฤติผิดทางจริยธรรมอันเนื่องมาจาก AI ซึ่งธรรมาภิบาลในบทบาทที่ปรึกษาจึงควรครอบคลุมถึง การกำกับดูแลเชิงกระบวนการ (Process Supervision) โดยอาจารย์ควรติดตามความก้าวหน้าในลักษณะของ "Logbook" หรือบันทึกการทำงาน เพื่อให้เห็นวิวัฒนาการทางความคิดของนักศึกษา มากกว่าการประเมินเพียงเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ และการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (Critical Inquiry) โดยหากพบว่าเนื้อหาในงานวิจัยมีความสมบูรณ์แบบเกินจริงหรือขาดความเชื่อมโยงกับบริบทเฉพาะ (ซึ่งเป็นจุดอ่อนของ AI) อาจารย์ต้องใช้วิจารณญาณในการตรวจสอบที่มาของข้อมูลนั้น ๆ อย่างถี่ถ้วน (ยงยุทธ ยุทธวงศ์, 2569)

กลไกการรับเรื่องร้องเรียนและการคุ้มครองผู้ให้เบาะแส

เมื่อเกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับการประพฤติผิดทางการวิจัยในยุค AI สถาบันต้องมีระบบการจัดการข้อร้องเรียนที่โปร่งใสและยุติธรรม พนารัตน์ พนัสจุฑาบุลย์ (2569) ระบุถึงบทบาทของ วช. ในการสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีคณะกรรมการสอบสวนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะผู้ที่มีความเข้าใจในเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ นอกจากนี้ระบบธรรมาภิบาลต้องมีมาตรการคุ้มครองผู้ให้เบาะแส (Whistleblower Protection) เพื่อให้คนในสถาบันกล้าที่จะรายงานพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยไม่ต้องเกรงกลัวต่อผลกระทบ (ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์, 2569)

บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บทสรุปเชิงวิพากษ์ มนุษย์ในฐานะศูนย์กลางของจริยธรรม (Human-in-the-loop)

การก้าวเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้หมายถึงการลดทอนบทบาทของมนุษย์ในฐานะผู้สร้างสรรค์องค์ความรู้ แต่ในทางกลับกัน เทคโนโลยีนี้ได้เข้ามาท้าทายและยกระดับความคาดหวังต่อ "วิจารณญาณและความรับผิดชอบ" ของนักวิจัยให้สูงขึ้นกว่าเดิมที่เคยเป็นมา ผลจากการวิเคราะห์ในบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้ปัญญาประดิษฐ์แบบสร้างสรรค์ (Generative AI) จะเข้ามาเปลี่ยนกระบวนการทำวิจัยในทุกกระยะ ตั้งแต่การสืบค้นวรรณกรรมอย่างรวดเร็ว การประมวลผลชุดข้อมูลขนาดมหาศาล ไปจนถึงการช่วยร่างและเผยแพร่ผลงาน แต่เทคโนโลยีดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดอย่างมีนัยสำคัญในด้านมิติทางจริยธรรมและบริบทเชิงลึก ปัญญาประดิษฐ์ทำงานบนฐานของการคำนวณความน่าจะเป็นทางสถิติของภาษา (Probabilistic Language Models) ไม่ได้มีความเข้าใจในสถานะความเป็นจริง (Ontological understanding) ขาดประสบการณ์ร่วมทางสังคม และไร้ซึ่งเข็มทิศทางศีลธรรม ความละเอียดอ่อนในการตีความปรากฏการณ์ทางสังคม ธุรกิจ และนโยบายการศึกษา จึงเป็นพื้นที่สงวนที่สติปัญญาและมโนสำนึกของมนุษย์เท่านั้นที่จะสามารถเข้าถึงและประเมินคุณค่าได้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ หัวใจสำคัญของการบูรณาการจริยธรรมและธรรมาภิบาลเข้าสู่วงจรวิจัย จึงต้องยึดถือหลักการ "มนุษย์เป็นศูนย์กลาง" (Human-centered Approach) หรือการทำงานในลักษณะ "Human-in-the-loop" (HITL) แนวคิดนี้ไม่ได้เป็นเพียงการให้นักวิจัยทำหน้าที่กดปุ่มอนุมัติในขั้นตอนสุดท้าย แต่กำหนดให้นักวิจัยต้องสวมบทบาทเป็น "ผู้

กำกับดูแลและตรวจสอบ" (Verifier and Curator) อย่างเข้มข้นในทุกจุดตัดของการทำงาน (Intersections of Workflow) นักวิจัยต้องทำหน้าที่ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อผลลัพธ์ที่ได้จาก AI อย่างสม่ำเสมอ เพื่อคัดกรองอคติแฝง (Algorithmic Bias) ที่อาจติดมากับชุดข้อมูลฝึกสอน และต้องสามารถแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์กับภาวะข้อมูลหลอน (Hallucination) ที่ระบบสังเคราะห์ขึ้นมา หลักการนี้ตอกย้ำว่า ความรับผิดชอบสูงสุดต่อความซื่อสัตย์สุจริตทางวิชาการ (Research Integrity) เป็นคุณสมบัติจำเพาะของมนุษย์ และไม่สามารถถูกถ่ายโอนไปยังอัลกอริทึมหรือผู้พัฒนาซอฟต์แวร์ได้ไม่ว่าในกรณีใด (ยงยุทธ ยุทธวงศ์, 2569)

ยิ่งไปกว่านั้น การมองข้ามกระบวนการตรวจสอบโดยมนุษย์และการพึ่งพา AI อย่างมีขอบเขตไม่ลืมหูลืมตา นำมาซึ่งความเสี่ยงเชิงระบบที่ร้ายแรง การปล่อยปละละเลยจนเกิดภาวะการประทุพติตทางการวิจัย (FFP) ไม่ว่าจะเป็นการปั่นแต่งข้อมูลเชิงสถิติที่ดูสมจริง การบิดเบือนผลการทดลอง หรือการโจรกรรมทางวรรณกรรมแบบสังเคราะห์ ไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงแค่การถูกเพิกถอนบทความหรือการบันทึกชื่อเสียงส่วนบุคคลของนักวิจัยเท่านั้น แต่มันคือการสร้าง "มลภาวะทางวิชาการ" ที่บิดเบือนรากฐานของความรู้ หากข้อมูลที่ผิดพลาดเหล่านี้ถูกนำไปใช้อ้างอิงต่อยอด หรือนำไปเป็นฐานในการกำหนดนโยบายระดับชาติ ย่อมสร้างความเสียหายในวงกว้าง ด้วยเหตุนี้ องค์กรระดับสากลจึงเน้นย้ำว่า การรักษาเสถียรภาพและธรรมาภิบาลในการใช้เทคโนโลยี เป็นปราการด่านสุดท้ายที่จะช่วยปกป้องความน่าเชื่อถือของสถาบันอุดมศึกษา และค้ำจุนมาตรฐานทางวิชาการของประเทศให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล (UNESCO, 2023)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้กรอบธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม บทความนี้ขอเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัย (Institutional Level)

สถาบันควรจัดทำ "ประกาศแนวปฏิบัติการใช้ AI" ที่สอดคล้องกับระเบียบของ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) แต่มีความยืดหยุ่นตามบริบทของแต่ละสาขาวิชา โดยเฉพาะสาขาบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลและความลับทางการค้า

การจัดตั้งหน่วยงานหรือคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและพิจารณาข้อร้องเรียนอย่างยุติธรรม (สุภาภรณ์ ชีวะธนรักษ์, 2569)

การลงทุนในระบบรักษาความปลอดภัยของข้อมูล (Data Security) และการจัดหาเครื่องมือ AI ที่มีความปลอดภัยสูงเพื่อให้ นักวิจัยใช้งานภายใต้กรอบกฎหมาย PDPA (ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์, 2569)

2. ระดับนักวิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษา (Researcher and Advisor Level)

อาจารย์ที่ปรึกษาต้องปรับบทบาทสู่การเป็น "ผู้นำทางจริยธรรม" (Ethical Mentor) โดยเน้นการประเมินกระบวนการทำงานที่เน้นวิวัฒนาการทางความคิดของนักศึกษา (Process-based Assessment) มากกว่าการประเมินเพียงผลลัพธ์สุดท้าย (ชัชวาล วงศ์ชูสุข, 2569)

การแสดงความโปร่งใส (Transparency) ผ่านการเปิดเผยข้อมูลการใช้งาน AI (Disclosure) อย่างละเอียดในส่วน of ระเบียบวิธีวิจัยและกิตติกรรมประกาศ เพื่อสร้างมาตรฐานใหม่ของความซื่อสัตย์ทางวิชาการ

3. ระดับนโยบายระดับชาติและวารสารวิชาการ (Regulatory and Publisher Level)

วช. และเครือข่าย THRIN ควรผลักดันให้เกิดมาตรฐานกลางในการตรวจสอบเนื้อหาที่ถูกสร้างโดย AI (AI Content Monitoring) ที่มีความเที่ยงตรงสูง และสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องจริยธรรมวิจัยระหว่างสถาบัน (พนารัตน์ พนัสจุทานุลย์, 2569)

วารสารวิชาการควรปรับเกณฑ์การพิจารณาบทความ (Author Guidelines) ให้รองรับการแสดงผลการใช้ AI และกำหนดนโยบายเรื่องสิทธิความเป็นเจ้าของผลงานให้ชัดเจนตามแนวทางสากลของ Committee on Publication Ethics (2023)

ท้ายที่สุดแล้ว วงการวิชาการพึงตระหนักว่า ปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียง "ผู้ช่วยนำทาง" (Co-pilot) ที่ทรงอำนาจภาพ แต่นักวิจัยยังคงสถานะเป็น "กัปตัน" (Pilot) ผู้กุมทิศทางและต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ปลายทางอย่างเต็มภาคภูมิ ดังนั้นแก่นแท้ของจริยธรรมและธรรมาภิบาลการวิจัยในยุคปัญญาประดิษฐ์จึงมิใช่การ "ปฏิเสธ" หรือขัดขวางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทว่าคือการ "ควบคุม" และผสานนวัตกรรมเข้ากับสติปัญญาของมนุษย์อย่างรู้เท่าทันด้วยจิตสำนึกแห่งวิชาชีพ เพื่อเป็นหลักประกันว่าองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกรังสรรค์ขึ้น จะยังคงรับใช้มนุษยชาติอย่างทรงคุณค่า มีความเที่ยงตรง โปร่งใส และหยั่งรากลึกกลงบนความซื่อสัตย์สุจริต อันเป็นรากฐานนิรันดร์ของวงการวิชาการสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- ชัชวาล วงศ์ชูสุข. (2569, 25 กุมภาพันธ์). *การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในงานวิจัยอย่างมีจริยธรรม* [เอกสารประกอบการบรรยาย]. การอบรมด้านจริยธรรมการวิจัย (Research Integrity), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทรงพันธ์ เจริญประสงค์. (2569, 25 กุมภาพันธ์). *จริยธรรมการวิจัยและการประพฤติผิดทางการวิจัย* [เอกสารประกอบการบรรยาย]. การอบรมด้านจริยธรรมการวิจัย (Research Integrity), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประสิทธิ์ ผลิตผลการพิมพ์. (2569, 25 กุมภาพันธ์). *การพิจารณาข้อร้องเรียนเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัย* [เอกสารประกอบการบรรยาย]. การอบรมด้านจริยธรรมการวิจัย (Research Integrity), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พนารัตน์ พันธุพานิชย์. (2569, 25 กุมภาพันธ์). *กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัย และบทบาทของ วช.* [เอกสารประกอบการบรรยาย]. การอบรมด้านจริยธรรมการวิจัย (Research Integrity), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระราชบัญญัติการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ การวิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2562. (2562, 2 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 59 ก, หน้า 1-31.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562. (2562, 27 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก, หน้า 1-52.
- ยงยุทธ ยุทธวงศ์. (2569, 25 กุมภาพันธ์). *บทบาทของสถาบันในการกำกับดูแลด้าน Research Integrity* [เอกสารประกอบการบรรยาย]. การอบรมด้านจริยธรรมการวิจัย (Research Integrity), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.). (2569). *ร่างแนวทางการประยุกต์ใช้ Generative AI อย่างมีจริยธรรมสำหรับนักวิจัย* [เอกสารร่างไม่ได้ตีพิมพ์]. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- สุภาภรณ์ ชีวะธนรักษ์. (2569, 25 กุมภาพันธ์). *บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานจริยธรรมการวิจัย* [เอกสารประกอบการบรรยาย]. การอบรมด้านจริยธรรมการวิจัย (Research Integrity), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Committee on Publication Ethics. (2023). *Authorship and AI tools*. Retrieved May 1, 2026, from <https://publicationethics.org/guidance/cope-position/authorship-and-ai-tools>
- European Commission. (2024). *Living guidelines on the responsible use of generative AI in research published*. Retrieved May 1, 2026, from <https://european-research-area.ec.europa.eu/news/living-guidelines-responsible-use-generative-ai-research-published>
- UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. Retrieved May 1, 2026, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>